

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 21 (2023)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.21.28

Agnieszka Gołda

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID 0000-0001-6571-5304

Jacek Tomaszczyk

Uniwersytet Śląski w Katowicach

ORCID 0000-0002-9199-659X

Edukacja informacyjna w zapobieganiu rozprzestrzeniania się stereotypów kulturowych w internecie.

Wybrane rozwiązania

Wstęp

Dwudziesty pierwszy wiek przyniósł wiele zmian, także tych o charakterze społecznym i kulturowym, których genezy upatruje się w rozwoju systemów komunikacji. Łatwość generowania, przetwarzania i udostępniania informacji oraz niemal nieograniczony dostęp do kanałów łączności – mimo niepodważalnych korzyści – wywołały nieznanne wcześniej problemy, których efektem jest przeinformowanie społeczeństw, łatwość manipulowania nimi¹, nieumiejętność oddzielenia wiadomości prawdziwych od fałszywych czy faktów od opinii. Te negatywne zjawiska, którymi zajmuje się ekologia informacji, współlistnieją z uproszczeniami funkcjonującymi od stuleci – stereotypami².

Stereotypy są konstruktami utrwalonymi w języku mającymi wpływ na postrzeganie rzeczywistości. Mogą być pozytywne, negatywne lub neutralne oraz stanowić „źródło wiedzy prostej, dostępnej, łatwo przyswajalnej, niekwestionowanej, zbiorowej”³. Kształtują zachowania ludzi, wspomagają ich funkcje poznawcze i absorpcyjne, zwłaszcza gdy dotyczy to nowości. Umożliwiają ponadto porządkowanie posiadanych informacji, stymulują socjalizację, redukują dysonans poznawczy,

---

1 Por. np. H. Batorowska, *Konektywizm w kontekście kształcenia kompetencji informacyjnych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2012, t. 10, s. 20–21.

2 Są one przedmiotem rozważań psychologów, pedagogów, historyków, socjologów, politologów, literaturoznawców, językoznawców, lingwistów, medioznawców, antropologów, etnografów.

3 M. Marczevska, *Stereotypy etniczne we współczesnym polskim dyskursie publicznym*, „Res Historica. Czasopismo Instytutu Historii UMCS” 2018, nr 46, s. 284–285, <https://doi.org/10.17951/rh.2018.46.283-300>.

budują tożsamość narodową, a będąc częścią kultury, generują jej teksty, jak żarty, anegdoty, karykatury⁴. Są częścią pamięci zbiorowej i dziedzictwa kulturowo-językowego, pozwalającą przystosowywać się do otoczenia, orientować w nim i wydawać sądy. Trzeba jednak podkreślić, że zazwyczaj te ostatnie są efektem uproszczonego oglądu sprawy – i dlatego nie zawsze bywają prawdziwe.

Stereotypowe opinie, skoncentrowane w świadomości ludzi, są automatycznie generowane z pamięci (dlatego trudno o ich kontrolę), nie wymagają długotrwałych i skomplikowanych procedur poznawczych – z czego wynika wygoda i atrakcyjność posługiwania się nimi. Konwencjonalność formułowania „własnych” diagnoz, komentarzy i ocen, a tak naprawdę wynikających ze stereotypów, jest bezdyskusyjna. Jak stwierdziła Małgorzata Budyta-Budzyńska: „Stosowanie stereotypów nie zmusza do wnikliwości i refleksji, wymaga raczej umiejętności kojarzenia i zdolności pamięciowych”⁵. Stereotypy charakteryzują się również subiektywnością, emocjonalnością, zabarwieniem wartościującym i etykietującym, pozbawionym przy tym podstaw racjonalnych, wybiórczością, powszechnością (choć nie jest to reguła), perswazyjnością, schematyzmem i względną stabilnością.

Ta ostatnia cecha, czyli mała podatność na zmiany, jest szczególnie istotna z punktu widzenia przedmiotu dalszych dociekań. Czy oznacza ona, że stereotypy nie podlegają ewolucji? Czy można je zmienić? Czy istnieją sposoby zapobiegania stereotypom, jeśli przynoszą one implikacje negatywne? Odpowiedzi na dwa pierwsze pytania są skomplikowane – z pewnością należy próbować przebudowywać wydzźwięk stereotypów, wychodząc z założenia, że „[d]ługotrwałe doświadczenia bezpośrednie, odmienne od stereotypowego wizerunku i również odmienne a potwarzalne informacje, mogą mieć pewien wpływ na modyfikację przeświadczeń indywidualnych”⁶. Na trzecie z kolei pytanie postaramy się odpowiedzieć w dalszej części artykułu, zastanawiając się, czy bliska informatologii koncepcja edukacji informacyjnej, znanej już od początku lat siedemdziesiątych XX w., może pomagać w procesie zapobiegania rozprzestrzeniania się stereotypów, choć oczywiście znajduje ona zastosowanie przy ochronie użytkowników przed innymi szkodliwymi wpływami, np. przed manipulacją czy dezinformacją.

Jak wspomniano na początku, człowiek współcześnie styka się, a wręcz jest narażony, na szereg zjawisk, które obniżają jego poczucie komfortu w kontekście informacyjnym. Tymczasem „[s]tawanie się krytycznym myślicielem i przyjęcie wyuczono-ego podejścia do wyszukiwania, organizowania i oceniania informacji jest częścią

4 Przykładowo: J. Bartmiński, *O stereotypach i profilowaniu słów kilka*, [w:] *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, red. A. Bujnowska, J. Szadura, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, s. 34; M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 114; M. Chodkowska, *Antyczne pochodzenie współczesnych stereotypów*, [w:] *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, red. A. Bujnowska, J. Szadura, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, s. 14; L. Grzesiak, *Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom zawodowym jako element zarządzania różnorodnością organizacyjną na przykładzie zawodu księgowego*, [w:] *Oblicza różnorodności w miejscu pracy*, red. J. Cewińska, P. Mizera-Pęczek, Wydawnictwo SIZ, Łódź 2017, s. 121, <https://doi.org/10.26396/SIZ65766-10-6-09>.

5 M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów...*, s. 114.

6 J. Wojciechowski, *Stereotyp określa świadomość*, „Przegląd Biblioteczny” 2006, z. 4, s. 433.

[...] procesu [nabywania kompetencji informacyjnych – przyp. aut.]. Wiąże się to również ze zmianą sposobu myślenia o tym, jak podchodzić do zadań i otaczającego świata⁷. Posiadającego odpowiednią wiedzę, sprawność i świadomość operowania informacjami można nazwać kompetentnym informacyjnie, a więc posiadającym „umiejętności rozpoznawania różnych zjawisk, ich oceny i opisu, umiejętności konkretyzowania, objaśniania i utrwalania własnych pomysłów, wspomagania rozwoju myślenia innowacyjnego, heurystycznego, alternatywnego, pobudzania kreatywnego działania, krytycznego opisu i oceny pomysłów, umiejętności programowania działań związanych z realizacją projektów oraz zapisem konstrukcji [...], umiejętności stosowania zasad organizacji pracy i reguł prakseologicznych w działaniach wymagających stosowania technologii informacyjnych, umiejętności interpretacji zjawisk i zasad technologicznych, doboru metod działania w złożonych sytuacjach technologicznych, umiejętność eksploatacji systemów informatycznych spotykanych w środowisku życia⁸. Taki człowiek, świadomy zagrożeń i wyposażony w znajomość mechanizmów pozwalających unikać „niebezpieczeństw” informacyjnych, będzie także w stanie poradzić sobie ze stereotypowym ocenianiem rzeczywistości oraz w pełni racjonalnie podejmować decyzje i opiniować.

Biorąc to pod uwagę, postanowiono dokonać przeglądu metod i narzędzi, których zastosowanie może mieć znaczenie dla walki ze stereotypami. Celem tekstu jest bowiem scharakteryzowanie rozwiązań problemów społeczeństw przeciążonych informacyjnie, poddanych wpływom stereotypów, ugruntowywanych w mediach analogowych i cyfrowych. Opisane zostaną wybrane sposoby przeciwdziałania stereotypom, które można zastosować w sieci, środowisku tak naturalnym dla młodszych pokoleń. By je ukazać, posłużono się metodą opisową, a przede wszystkim obserwacyjną. Zanim jednak wskazane zostaną tytułowe działania, zaprezentować należy sytuacje, w których stereotypy odnoszą negatywne skutki oraz – dla podkreślenia odmienności kluczowych aktywności związanych z edukacją informacyjną – strategie walki ze stereotypami, przedstawionymi do tej pory w literaturze naukowej.

Geneza i skutki stereotypów

Łatwość dostępu do informacji oraz przyjemność i atrakcyjność płynące z jej użytkowania powodują zjawisko nadmiernego konsumpcjonizmu. Leży ono u podłoża wspomnianego przeciążenia informacyjnego (*information overload*), które definiuje współczesnego człowieka, bombardowanego informacjami prawdziwymi, pełnymi, użytecznymi, oczekiwanymi, ale i fałszywymi, fragmentarycznymi, rozproszonymi. Przeinformowany człowiek ma problemy z przyswojeniem i przetworzeniem ciągów danych oraz ich odpowiednim zrozumieniem. Boryka się z trudnościami w procesie podejmowania decyzji, pojawiają się także te związane ze sprawnością działania, koncentracją i poczuciem bezpieczeństwa. Nadmiar bodźców osłabia jego percepcję, wywołuje stres informacyjny, frustrację informacyjną, samotność informacyjną,

---

7 M. Skibińska, *Kompetencje informacyjne – przegląd tendencji rozwojowych koncepcji information literacy*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2021, nr 34, s. 196, <http://dx.doi.org/10.12775/PBE.2021.025>.

8 H. Batorowska, *Konktywizm w kontekście...*, s. 25–26.

bulimię i anoreksję informacyjną, co prowadzi do zmęczenia informacyjnego, depresji informacyjnej i chorób informacyjnych⁹. Nie może zatem dziwić, że człowiek, broniąc się przed masowym napływem nowych wiadomości, nie zawsze przez niego spodziewanych, zamawianych i potrzebnych, odwołuje się do znanych sobie klisz i konstruktów, których nośnikiem jest jego pamięć, w tym do zakodowanych stereotypów. Dotyczą one cech etnicznych i religijnych ludzi, pewnych grup społecznych i zawodowych, ich płci, wieku, ról, zachowań itp.¹⁰

Na wstępie przedstawiono funkcje stereotypów, ale w tym miejscu ważne jest rozróżnienie, co należy rozumieć pod pojęciem stereotypu kulturowego (zbiorowego) i indywidualnego. Dla pierwszego typu charakterystyczne jest to, że jest on efektem „wyznawania” w społecznościach wspólnych przekonań i przeświadczeń, generowanych przed nabyciem jakiegokolwiek doświadczenia. Stereotypy indywidualne z kolei wynikają z doświadczeń bazujących na procesach komunikacyjnych prowadzonych z wybranymi grupami, postrzeganymi stereotypowo. I tu należy podkreślić, że w dalszej części rozważań wskazane zostaną tytułowe działania skierowane na zapobieganie stereotypom kulturowym, które wywołują negatywne zjawiska społeczno-kulturowe, a sam stereotyp będzie traktowany jak uproszczone, przyjęte przez daną zbiorowość wyobrażenie o świecie, „zamrożone opinie”, pełne uogólnień, obowiązujące w określonej przestrzeni kulturowo-czasowej.

Stereotypy przenoszone z pokolenia na pokolenie powstają „w wyniku reakcji na słowa, a nie na zdarzenia rzeczywiste [...] przyjmują się przecież automatycznie, razem z doczepionymi od razu desygnatami znaczeniowymi. I te [...] aktywizują się potem nieświadomie, bezrefleksyjnie, w tej samej postaci [...]. Wobec tego bardzo trudno je kontrolować [...]. A wszystko dlatego, że czas reakcji w chwili tej aktywizacji, tak jak i w momencie generowania się stereotypu, jest na ewentualną weryfikację za krótki”¹¹. Są rezultatem „tradycji, przekazu kulturowego i historycznych kontaktów międzygrupowych”¹². Nabywa się je już w wieku dziecięcym, ale powstają i później, zwłaszcza w sytuacjach nacechowanych emocjonalnie. Ich źródłem są często niepełne lub zniekształcone informacje, które docierają do ludzi poprzez media prezentujące rzeczywistość w sposób schematyczny, pozbawiony niezbędnych kontekstów i objaśnień¹³.

Efektów posługiwania się stereotypami o zabarwieniu negatywnym można upatrywać w różnych sytuacjach – rodzinnych, szkolnych, zawodowych itd. Mogą one konfliktować bliskie sobie osoby, rzutować na ład domowy i społeczny. W sytuacjach zawodowych obniżają morale i tym samym konkurencyjność firm, a mogą nawet „mieć negatywny wpływ na uczucia i zachowania pracowników, a z czasem [...] usprawiedliwiać ich niektóre szkodliwe zachowania [...]. Rozpraszają również

9 W.M. Czernski, *Przeciążenie informacyjne wyzwaniem dla edukacji doby cyfrowej*, „Przegląd Pedagogiczny” 2020, nr 2, s. 74–84, <https://doi.org/10.34767/PP.2020.02.05>.

10 Istnieją różne typy stereotypów: trafne, nietrafne, ideologiczne, narodowe, etniczne, medialne, autostereotypy, heterostereotypy, dotyczące ludzi, przedmiotów i zdarzeń. Por. J. Bartmiński, *O stereotypach i profilowaniu...*, s. 35, 39; M. Chodkowska, *Antyczne pochodzenie współczesnych stereotypów...*, s. 14–15.

11 J. Wojciechowski, *Stereotyp określa świadomość...*, s. 430.

12 M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów...*, s. 114.

13 M. Chodkowska, *Antyczne pochodzenie współczesnych stereotypów...*, s. 17–21.

uwagę i mogą prowadzić do zmniejszenia wysiłku [...] czy nawet skrycie niszczyć produktywność pracowników”¹⁴. Konsekwencją stereotypów jest też obniżenie rangi zawodów, osłabienie ich rozwoju¹⁵, niekorzystne postrzeganie grup zawodowych w społeczeństwie, zmniejszenie poziomu zaufania i szacunku, lekceważenie osób wykonujących konkretne profesje – zdaniem ogółu – mało ambitne i nudne lub niewymagające kwalifikacji. To może skutkować zahamowaniem procesu rekrutacji do zawodu¹⁶, a u już go wykonujących deprecjonowanie własnych kompetencji i samooceny, zniechęcenie, pogłębianie problemów emocjonalnych, brak aktywizmu, wypalenie zawodowe, a wręcz kształtowanie się nowego modelu zawodu, zgodnego ze stereotypami. Stereotypy związane z wiekiem mogą z kolei prowadzić do niedoceniienia doświadczenia i możliwości pracowników w pewnym wieku (np. dyspozycyjność, chęć nauki), a następnie ich dyskryminacji i marginalizacji na rynku pracy¹⁷. W skrajnych przypadkach stereotypy przyczyniają się do powstawania ostracyzmu, lęku i niechęci wobec osób postrzeganych stereotypowo, do wrogości i konfliktów międzygrupowych.

Zapobieganie stereotypom jest jednym z ważniejszych wyzwań ery informacji. Nabiera ono nowego wymiaru obecnie, gdy część życia toczy się w przestrzeni cyfrowej, do której przenoszone są nastawienia, złe emocje, poglądy i właśnie stereotypy¹⁸. Łatwość i szybkość interakcji wirtualnej, przebiegającej ponad granicami geograficznymi i kulturowymi, sprzyja powstawaniu napięć, których przyczyn należy upatrywać m.in. w zachowaniach stereotypowych. Dlatego też powinnością staje się rozwijanie umiejętności korzystania z mediów i kompetencji analitycznych, których wybrane elementy zostaną zaprezentowane w kolejnej części artykułu.

Metody zapobiegania stereotypom

Metodą stosowaną od lat w procesie zapobiegania stereotypom w społeczeństwie jest „eliminowanie opinii powstających na podstawie uproszczonych struktur poznawczych i myślowych”, co „wymaga zaangażowania, energii oraz wykazania korzyści, jakie dzięki temu można osiągnąć. [...] Przeciwdziałanie stereotypom opiera się na wzmacnianiu (tworzeniu) pozytywnych skojarzeń bądź osłabianiu negatywnych. Wszystkie działania służące eliminowaniu stereotypów powinny zmierzać do zmiany wiedzy, przekonań i oczekiwań stawianych grupom”¹⁹. Należy zatem kreować daleki od niebezpiecznych szablonów obraz osób czy całych społeczności, by osłabiać wpływ stereotypów. W tego typu działaniach uwzględnia się pracę uświadamiającą szkodliwość niesprawiedliwych ocen oraz wizerunkową metamorfozę

---

14 L. Grzesiak, *Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom...*, s. 122.

15 J. Wojciechowski, *Stereotyp określa świadomość...*, s. 433.

16 Ibidem, s. 433, 436.

17 J.M. Moczydłowska, K. Kowalewski, *Stereotyp pracownika w wieku 50+ jako potencjalne źródło zachowań dyskryminacyjnych w środowisku pracy*, „Modern Management Review” 2015, vol. 20, 22 (2), s. 72, <http://doi.prz.edu.pl/pl/pdf/zim/172>.

18 Q. Hancock, T. Jolls, P. Jolls, *Racism and Stereotypes in Electronic Media*, „Public Library Quarterly” 2013, vol. 32, iss. 4, s. 333, <https://doi.org/10.1080/01616846.2013.848135>.

19 L. Grzesiak, *Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom...*, s. 125.

błędnie opiniowanych jednostek i grup, co można próbować osiągać, podejmując niestandardowe aktywności²⁰.

W literaturze można znaleźć również wskazówki na temat prób przełamania stereotypów poprzez pracę na rzecz kształtowania tożsamości społecznej. Każdy człowiek jest członkiem wielu grup społecznych, ich kategoryzowanie i „przypisywanie” cech osób z którejs z nich, podkreślanie tych ocenianych w zbiorowości pozytywnie, może zapobiegać stereotypom lub przynajmniej złagodzić ich wydzźwięk. Można także prezentować w pewnych środowiskach, posługujących się stereotypami, osiągnięcia przedstawicieli grup stereotypizowanych. Innym sposobem redukcji stereotypów jest aktywizacja „ja indywidualnego”, które pozwala na podkreślenie wyraźnych różnic między osobą a grupą postrzeganą stereotypowo, z którą jest utożsamiana²¹. Pokazywanie przedstawicieli grup zagrożonych stereotypami lub już borykających się z nimi w pozytywnych sytuacjach i w pozytywnym świetle, ujawnianie prawdy o nich – może skutkować zmianą niekorzystnych opinii. Przekazy reklamowe, w tym te wizualne, także mogą pomagać w ewolucji obrazów osób i grup stereotypizowanych²².

Popularność mediów, w tym internetowych, pełniących m.in. funkcje opiniotwórcze i edukacyjne, powoduje, że wszystkie te działania można, a nawet powinno się prowadzić, wykorzystując przestrzeń informacyjną – zwłaszcza siecią, która pozwala na znoszenie barier komunikacyjnych. Edukacja informacyjna, której celem jest nabycie przez społeczeństwo kompetencji informacyjnych (*information literacy*), obejmujących umiejętności wyszukiwania, oceny i efektywnego użytkowania informacji, to ważny element zapobiegania rozprzestrzeniania się stereotypów, szczególnie w internecie. Ten stał się zarówno obszarem, w którym użytkownicy zamieszczają i wykorzystują w celach zawodowych lub rozrywkowych ogromne ilości informacji, jak i podstawowym źródłem informacji dla młodych ludzi. Dla pokoleń cyfrowych jest to miejsce wielu codziennych aktywności, a jednocześnie „wyrocznia” w sprawach, które niejednokrotnie wymagają

---

20 Próbuje to czynić już od lat bibliotekarze, podając wskazówki dotyczące zmiany wizerunku zawodu i biblioteki oraz podczas kampanii edukacyjno-marketingowych, które traktuje się jak narzędzia zwalczania stereotypów negatywnych, np. W. Gach, *Całkiem nowa biblioteka*, „Biuletyn EBIB” 2014, nr 5 (150), s. 1–5, [on-line:] <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/263> – 3.07.2023; P. Marcinkowski, *Bibliotekarz. Stereotyp czy wizerunek?*, [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Rzeszów–Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.*, [oprac. materiałów E. Bieniasz, K. Serwatko, B. Jaskowska], Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 93–106; A. Starek-Wróbel, *Blog jako sposób na przełamanie stereotypu bibliotekarza*, „Studia o Książce i Informatyce” 2012, nr 31, s. 113–125; J. Wojciechowski, *W imadle stereotypów*, „Bibliotekarz” 2004, nr 2, s. 3–6; A. Wolnowska, A. Komorowska, Z. Wardal, *Kreowanie wizerunku bibliotekarza poprzez jakość usług świadczonych w bibliotece*, [s. 1–16], [on-line:] <https://bg.uwb.edu.pl/archiwum/konferencja2009/materiały/Komorowska.Agnieszka.pdf> – 3.07.2023.

21 S. Bedyńska, J. Dreszer, *Wyśmiej stereotyp! Czynniki redukujące zagrożenie stereotypem*, „Psychologia Społeczna” 2006, [t.] 2, s. 89.

22 E. Szymczak, „Dziewczyny na politechniki” – analiza wybranych przekazów reklamowych promujących przełamywanie stereotypów zawodowych i barier płciowych w obszarze męskich kierunków studiów, „Studia Edukacyjne” 2015, nr 36, s. 102–109.

sprawdzenia i zweryfikowania²³. Łatwość tworzenia różnego rodzaju treści (słownych, wizualnych, audialnych, audiowizualnych, multimedialnych) oraz możliwość ich natychmiastowej publikacji, w zasadzie bez ograniczeń czy cenzury, sprawiają, że informacja może dotrzeć w krótkim czasie do wielu milionów odbiorców: „Łatwość i szybkość publikowania informacji w sieci sprawia, że problematyczna staje się [...] kwestia jakości i rzetelności informacji pozyskiwanych z internetu. Obok wiarygodnych, rzetelnych i aktualnych, pojawiają się informacje błędne, czasem nawet świadomie wprowadzające potencjalnego odbiorcę w błąd”²⁴.

Wszystko to sprzyja rozpowszechnianiu się stereotypów, zwłaszcza że „[p]rzekazy medialne wpływają na osobowość człowieka w sposób bezpośredni, kumulatywny oraz podświadomy”²⁵. Docierające do ludzi komunikaty kształtują ich wiedzę, postawy, systemy wartości czy dążenia. Szczególnie podatne na działania przekazów internetowych są młode pokolenia. Nie bez racji utarło się stwierdzenie, że „słowo może zabijać”, i choć używane jest najczęściej w kontekście mowy nienawiści i zaprzeczania faktom, to można je zestawiać również z zachowaniami będącymi wynikiem stereotypów. W związku z tym w dalszej części tekstu opisane zostaną wybrane propozycje działań z zakresu edukacji informacyjnej, które mogą być wykorzystywane w procesie przełamania/przeciwdziałania stereotypom.

Kompetencje informacyjne w walce ze stereotypami

Wychodząc z założenia, że stereotypy, choć „wykazują się” wspomnianą wcześniej względną stabilnością, można mimo to zmieniać, przyjęto, że narzędziem wspomagającym i jednocześnie metodą radzenia sobie z tym problemem jest edukacja informacyjna.

Zadaniem jej jest przekazywanie wiedzy i uczenie umiejętności krytycznej oceny komunikatów i źródeł informacji oraz kształtowanie świadomości w zakresie rozpoznawania informacji fałszywych, stronicznych oraz tych, które ugruntowują stereotypy. Właściwa ocena samej treści komunikatu to rezultat krytycznego myślenia, natomiast umiejętność wyszukiwania i porównywania informacji, oceny wiarygodności źródeł oraz efektywnego wykorzystania narzędzi cyfrowych – to zakres kompetencji nabywanych w trakcie edukacji informacyjnej.

---

23 M. Szpunar, *Internet – medium informacji versus dezinformacji*, „E-mentor” 2007, nr 2 (19), s. 49–50, [on-line:] <https://www.e-mentor.edu.pl/arttykul/index/numer/19/id/410> – 30.06.2023.

24 Ibidem, s. 51.

25 B.M. Nowak, *Kompetencje cyfrowe polskich nauczycieli, studentów i uczniów – problemy i wyzwania*, [w:] *Multidimenzionální proporcionalita studijní neúspěšnosti a její vybrané kontexty v terciárním vzdělávání. Recenzovaný sborník příspěvů z mezinárodního konferenčního workshopu*, ed. M. Kaleja, Výzkumné centrum pro sociální začleňování, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2019, s. 18, [on-line:] https://www.researchgate.net/profile/Martin-Kaleja/publication/332401858_Multidimenzionalni_proporcionalita_studijni_neuspesnosti_a_jeji_vybrane_kontexty_v_terciarnim_vzdelavani_Recenzovany_sbornik_prispevu_z_mezinarodniho_konferencniho_workshopu/links/5cb20e7092851c8d22e924dd/Multidimenzionalni-proporcionalita-studijni-neuspesnosti-a-jeji-vybrane-kontexty-v-terciarnim-vzdelavani-Recenzovany-sbornik-prispevu-z-mezinarodniho-konferencniho-workshopu.pdf – 30.06.2023.

Elementy edukacji informacyjnej znajdują zastosowanie w różnych kontekstach, w tym zawodowych²⁶, oraz w odmiennych sytuacjach, jak społeczne i kulturowe. Efektem wdrożenia edukacji informacyjnej są wspomniane wielokrotnie kompetencje informacyjne, stanowiące m.in. „instrument krytycznej refleksji i działania na rzecz społecznych procesów przemian”²⁷. Ich posiadanie pozwala na sprawne działanie w społeczeństwie, wyzwała umiejętności radzenia sobie z różnymi problemami, także niestandardowymi. Kto posiada kompetencje informacyjne na poziomie przynajmniej funkcjonalnym²⁸, właściwie operuje informacjami, potrafi ustalić ich zgodność z rzeczywistością, co jest niezbędne wówczas, gdy mowa o walce z tak negatywnymi zjawiskami jak stereotypy.

Stereotypy i uprzedzenia są często utrwalane przez ekspozycję na ograniczony zakres perspektyw. Kompetencje informacyjne obejmują poszukiwanie informacji w różnych źródłach, w tym tych, które reprezentują odmienne punkty widzenia i podważają istniejące stereotypy. Społeczeństwo ma obecnie możliwość skorzystania z szeregu różnorodnych, łatwo dostępnych źródeł: internetowych serwisów informacyjnych, w tym centrów prasowych, cyfrowych bibliotek, repozytoriów i archiwów, ogólnodostępnych i komercyjnych baz danych, branżowych serwisów i forów dyskusyjnych – które przygotowywane są przez specjalistów dokonujących na etapie ich projektowania doboru informacji aktualnych i wiarygodnych.

Z kolei rozbudowane narzędzia wyszukiwawcze pozwalają na filtrowanie informacji, porównywanie zawartości i sprawdzanie faktów. Zaczęły się także pojawiać internetowe bazy informacyjne gromadzące i obalające fake newsy (np. Fakenews.pl), agregatory śmieciowych informacji (np. BOTFIND) oraz narzędzia do walki z dezinformacją (lista narzędzi: <https://www.rand.org/research/projects/truth-decay/fighting-disinformation/search.html>).

Użytkownik sieci ma więc do wyboru szereg materiałów, z których może korzystać, potwierdzać prawdziwość faktów, wyjaśniać wiadomości wzbudzające niejasność i szukać odpowiedzi na nurtujące go pytania czy wątpliwości. Poszukiwanie informacji wsparte stosownymi kompetencjami może zatem odbywać się w sposób refleksyjny, z zastosowaniem elementów krytycznego myślenia. Narastanie wiedzy, zgromadzonej poprzez proces wyszukiwania informacji, powoduje „przebudowanie” już posiadanych na jakiś konkretny temat²⁹, a tym samym przyczynia się do zgłębienia zagadnienia i bardziej konstruktywnej oceny ludzi czy faktów. Ma to znaczenie tym większe, że emocje są jednym z elementów zachowań informacyjnych³⁰.

26 W połowie lat siedemdziesiątych XX w. Paul Zurkowski zaczął stosować określenie *information literacy* do „pracowniczych zachowań informacyjnych polegających na umiejętnym wykorzystywaniu informacji w pracy zawodowej i rozstrzyganiu problemów związanych z jej wykonywaniem”. M. Skibińska, *Kompetencje informacyjne – przegląd...*, s. 185.

27 Ibidem, s. 183.

28 Na najniższym poziomie znajdują się umiejętności podstawowe, których posiadanie usprawnia wyszukiwanie i organizowanie informacji, pozwalających budować „pewność siebie i motywację do dalszego rozwoju”. Ibidem, s. 184.

29 Por. np. P. Vakkari, *Searching as learning: A systematization based on literature*, „Journal of Information Science” 2016, vol. 41, no. 1, s. 10.

30 M. Krakowska, *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście epistemicznej bałki informacyjnej. Propozycja nowej koncepcji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2022, s. 101–106.

Stereotypy negatywne wiążą się z pejoratywnymi skojarzeniami dotyczącymi m.in. ludzi, ich zachowań, upodobań, pochodzenia, preferencji itp., wywołują zatem odczucia i reakcje, które mogą skutkować wspomnianymi zachowaniami i wyborami informacyjnymi. Jak wspomniała Monika Krakowska: „W przetwarzaniu pozyskiwanej informacji wykorzystywane są informacje przechowywane w pamięci, zapamiętane do późniejszego wykorzystania w określonej chwili”³¹ – a więc także stereotypy. Biorą one następnie udział w tworzeniu nowej wiedzy, a temu zjawisku w przypadku stereotypów negatywnych powinno się przeciwdziałać.

Należy przyznać, że mimo pozytywów miejscem łatwego rozpowszechniania się stereotypów i fałszywych informacji są media społecznościowe (m.in. Facebook, X, TikTok, YouTube)³². To w nich utrwała się i wzmacnia stereotypy dotyczące płci, krajów pochodzenia, religii, profesji, cech wyglądu (w literaturze naukowej analizowano m.in. internetowe stereotypy dotyczące kobiet, blondynek, uchodźców, sposobów żywienia). Jest to niepokojące zjawisko, ponieważ cieszą się one ogromną popularnością jako sposoby komunikacji, zdobywania informacji i spędzania wolnego czasu³³, ale wynika to także z działania stosowanych w nich algorytmów, których efektem są „bańki informacyjne”³⁴.

Bańka informacyjna to sytuacja, w której użytkownicy otrzymują i wymieniają między sobą tendencyjne informacje, a potwierdzają one ich przekonania i poglądy, ignorując fakty i opinie, które nie pasują do przyjętego przez nich paradygmatu. Osoby przebywające w bańce informacyjnej nie dostrzegają różnorodności perspektyw i punktów widzenia, co może prowadzić do wypaczonej percepcji rzeczywistości oraz izolacji społecznej, która jest podatnym gruntem dla wzmacniania stereotypów.

Zadaniem edukacji informacyjnej w tym zakresie jest więc zwrócenie uwagi na specyfikę funkcjonowania algorytmów filtrujących i rezultatów ich działania w wyszukiwarkach i mediach społecznościowych oraz przedstawienie technicznych sposobów unikania baniek informacyjnych (np. stosowanie wtyczek blokujących reklamy, wykorzystanie trybu incognito w przeglądarkach internetowych, usuwanie plików cookies i historii przeglądania, użytkowanie agregatorów wiadomości, zbierających informacje z różnych źródeł)³⁵.

Oprócz posługiwania się środkami technicznymi ważna jest zachęta użytkowników sieci do dywersyfikacji źródeł, sprawdzania faktów, interakcji z ludźmi o odmiennych poglądach, otwartości w myśleniu. Za niezwykle istotną w procesie zapobiegania stereotypom należy uznać więc informacyjną pracę uświadamiającą: „trzeba namawiać ludzi, by nie ulegali stereotypom i zauważali zachowania z nimi sprzeczne, by do przedstawicieli innych grup [...] podchodzili w sposób

31 Ibidem, s. 103.

32 T.L. Dixon, *Understanding How the Internet and Social Media Accelerate Racial Stereotyping and Social Division. The Socially Mediated Stereotyping Model*, [w:] *Race And Gender in Electronic Media. Content, Context, Culture*, ed. R.A. Lind, Routledge Taylor & Francis Group, London, New York 2017, s. 161–178.

33 M. Pietraszek, *Internet i Social Media w Polsce 2022 – raport, 2023*, [on-line:] <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport> – 16.03.2023.

34 Por. np. M. Krakowska, *Zachowania informacyjne człowieka...*

35 E. Bozdag, J. van den Hoven, *Breaking the filter bubble: democracy and design*, „Ethics and Information Technology” 2015, [vol.] 17, s. 249–265, <https://doi.org/10.1007/s10676-015-9380-y>.

indywidualny, mniej kategoryjny, czyli bez wstępnego szufladkowania, by próbowali poznać ich motywy, aspiracje i wartości, odrzucając aprioryczne wyobrażenia i wcześniejsze uprzedzenia³⁶.

Posiadanie kompetencji informacyjnych powoduje, że wyposażony w nie człowiek potrafi używać odpowiednich narzędzi do wyszukiwania informacji³⁷, co w przypadku ustalania czy weryfikowania informacji niejasnych, nieprawdziwych czy wręcz szkodliwych, pochodzących z niesprawdzonych źródeł, nabiera szczególnego znaczenia. Jest też świadom, że rzetelne informacje pozwalają podejmować odpowiednie decyzje i właściwie oceniać sytuacje. Dodatkowo dzięki wysokiej jakości umiejętnościom informacyjnym buduje odpowiedni warsztat, którego częścią jest pełna percepcja tego, jak informacje są warunkowane kulturowo³⁸.

Tak więc podczas zajęć z zakresu edukacji informacyjnej można próbować zaradzić negatywnym stereotypom poprzez:

- promowanie różnorodności źródeł informacyjnych, właściwych sposobów ich odnajdywania i oceniania;
- wskazywanie roli źródeł pomagających dokonać poprawnej oceny zjawisk;
- pomoc w poszukiwaniu źródeł nieprawdziwych informacji o grupach stereotypizowanych, które wywołują niechęć, nieufność, a nawet wrogość;
- uświadamianie, że pewne grupy społeczne są zagrożone ocenami stereotypowymi wynikającymi z błędnych informacji dostępnych w sieci – konieczne jest wywieranie wpływu na jak najszersze zbiorowości, by zmieniać zastane w ich pamięci krzywdzące obrazy. Z uwagi na konieczność dotarcia do różnorodnych i dużych społeczności warto wykorzystać media, w tym media społecznościowe;
- wskazywanie źródeł ukazujących prawdziwe obrazy i pozytywne informacje o grupach postrzeganych stereotypowo i upowszechnianie ich aprobatywnego wizerunku – ponownie w mediach, które – niestety – bardzo często utrwalają, a nawet wzmacniają stereotypy.

Rola edukacji informacyjnej w tytułowym procesie zapobiegania stereotypom kulturowym jest tym istotniejsza, gdy uświadomimy sobie, że stereotypy są „uznawane za swoiste filtry informacji o otaczającym świecie docierających do człowieka i za narzędzia interpretacji tego świata”³⁹. Edukacja informacyjna może przyczynić się zatem do ograniczenia rozprzestrzeniania się stereotypów przede wszystkim przez budzenie świadomości i przekazywanie wiedzy na temat możliwości korzystania z różnorodnych źródeł informacji oraz sposobów i narzędzi sprawdzania ich wiarygodności. Zrozumienie istoty zagrożeń wynikających z rutynowego użytkowania informacji w internecie jest pierwszym krokiem ku uzyskaniu szerszej perspektywy, a także gotowości do weryfikacji nie tylko pozytywnych informacji, ale i własnych poglądów, co powinno przełożyć się na dostrzeganie i kwestionowanie negatywnych stereotypów, powstrzymując ich rozprzestrzenianie się.

---

36 M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów...*, s. 129.

37 M. Skibińska, *Kompetencje informacyjne – przegląd...*, s. 184.

38 Ibidem, s. 187.

39 M. Karwatowska, I. Morawska, *Stereotyp księdza „typowego” i „prawdziwego” w świetle danych ankietowych*, „Socjolingwistyka” 2021, t. 35, s. 320.

Edukacja informacyjna ma więc sprzyjać wyrobieniu umiejętności konfrontowania zasłyszanych wiadomości, które mogą sprzyjać stereotypom, z rzetelnymi informacjami odszukanymi w źródłach. Ma ponadto służyć temu, by zauważać powiązania między automatyzmem pojawiania się stereotypów a wspomnianymi docierającymi różnymi kanałami komunikacyjnymi niesprawdzonymi, często krzywdzącymi informacjami. I wreszcie, edukacja informacyjna ma sprzyjać procesowi krytycznego i logicznego myślenia, wspieranego umiejętnością prowadzenia stosownych kwerend.

Zakończenie

By zapobiegać stereotypom negatywnym niewątpliwie ważna jest odpowiednio prowadzona akcja edukacyjna – w szkołach różnych szczebli, mediach, instytucjach edukacyjnych, kulturalnych i informacyjnych, uzmysławiająca szkodliwość nieumiejętnego korzystania z popularnych źródeł informacji i kanałów komunikacji, bowiem „[r]ozwój świadomości informacyjnej powinien być połączony z budowaniem świadomych postaw względem informacji i korzystania z niej”⁴⁰. Pamiętać należy, że powinno się zbudować taki system edukacji informacyjnej, który „nadążać będzie za rozwojem cywilizacyjnym”⁴¹.

Jednym z efektów edukacji informacyjnej jest formowanie społeczeństw, które umiejętnie korzystają z informacji, służących im do podejmowania decyzji. Wprawny użytkownik informacji weryfikuje ich prawdziwość, by odpowiednio je potem zinterpretować, a dzięki edukacji informacyjnej doskonalone są jego umiejętności poznawcze⁴². Wypracowane w procesie edukacji informacyjnej kompetencje informacyjne obejmują wyszukiwanie i użytkowanie informacji, ale też refleksyjne podejście do nich. Ułatwiają one potem formułowanie sądów – tak ważnych, gdy mowa jest o informacjach mogących wyrządzić innej osobie czy grupie społecznej przykrość, a nawet krzywdę.

Tego typu działania, które powinny być podejmowane instytucjonalnie i systemowo, a traktowane jako forma profilaktyki, mają na celu ujawnienie także manipulatorskich skutków niesprawiedliwych ocen społecznych. Nie ulega wątpliwości, że zastane w pamięciach matryce przeświadczeniowe, skróty myślowe, etykiety, klisze i kody wymagają transformacji, choć trzeba mieć na uwadze to, że ich „żywołność” jest długotrwała, a automatyzm, nieświadomość i aintelektualizm powodują, że walka z nimi staje się trudniejsza. Praca uświadamiająca własności źródeł informacji może być jednak jednym ze sposobów przełamywania pewnych oporów w ocenianiu. Wskazanie użytkownikom internetu rozmaitych procedur docierania do informacji i weryfikowania ich jakości, a więc edukacja informacyjna, służą realną pomocą.

---

40 W. Jachym, *Ocena kształcenia kultury informacyjnej – badania wstępne*, 2017, s. 236, [on-line:] https://www.researchgate.net/publication/315335784_Ocena_ksztalcenia_kultury_informacyjnej_-_badania_wstepne – 30.06.2023.

41 H. Batorowska, *Konktywizm w kontekście...*, s. 21.

42 Por. np. K. Borawska-Kalbarczyk, *Internet i media mobilne w procesie studiowania – ocena wybranych aspektów kompetencji informacyjnych studentów*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2021, nr 20, s. 47.

Podsumowując, stereotypy przeczą faktom – a to oznacza, że rola edukacji informacyjnej w procesie zapobiegania rozprzestrzeniania się ich staje się niezwykle istotna. Elementami utrwalającymi stereotypy są brak wiedzy i rzetelnych informacji, a zatem sprawnie prowadzona edukacja informacyjna może wspierać działania chroniące osoby i grupy stereotypizowane. Społeczeństwo ery informacji musi zwracać baczną uwagę na fałszywe stwierdzenia, błędne rozumowanie i rozpowszechnianie nieprawdy. Znajomość funkcjonowania mediów, w tym mediów internetowych, staje się nieodzowną kompetencją świadomych użytkowników informacji. Uczenie krytycyzmu, czytania komunikatów medialnych, rozszyfrowywania przekazów niewiarygodnych – to wyzwania stawiane edukacji informacyjnej w obecnym czasie. Reasumując, „[p]rzeciwdziałanie stereotypom powinno uczyć odrzucania ślepej wiary w stereotyp i wyciągania opinii tylko na podstawie obiektywnych przesłanek”⁴³.

Bibliografia

- Bartmiński J., *O stereotypach i profilowaniu słów kilka*, [w:] *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, red. A. Bujnowska, J. Szadura, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, s. 33–51.
- Batorowska H., *Konektywizm w kontekście kształcenia kompetencji informacyjnych*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*” 2012, t. 10, s. 20–39.
- Bedyńska S., Dreszer J., *Wyśmiej stereotyp! Czynniki redukujące zagrożenie stereotypem*, „*Psychologia Społeczna*” 2006, [t.] 2, s. 88–95.
- Borawska-Kalbarczyk K., *Internet i media mobilne w procesie studiowania – ocena wybranych aspektów kompetencji informacyjnych studentów*, „*Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*” 2021, nr 20, s. 43–69.
- Bozdag E., Hoven van den J., *Breaking the filter bubble: democracy and design*, „*Ethics and Information Technology*” 2015, [vol.] 17, s. 249–265, <https://doi.org/10.1007/s10676-015-9380-y>.
- Budyta-Budzyńska M., *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Chodkowska M., *Antyczne pochodzenie współczesnych stereotypów*, [w:] *Stereotypy – walka z wiatrakami?*, red. A. Bujnowska, J. Szadura, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011, s. 13–32.
- Czerski W.M., *Przeciążenie informacyjne wyzwaniem dla edukacji doby cyfrowej*, „*Przełęcz Pedagogiczny*” 2020, nr 2, s. 74–84, <https://doi.org/10.34767/PP.2020.02.05>.
- Dixon T.L., *Understanding How the Internet and Social Media Accelerate Racial Stereotyping and Social Division. The Socially Mediated Stereotyping Model*, [w:] *Race And Gender in Electronic Media. Content, Context, Culture*, ed. R.A. Lind, Routledge Taylor & Francis Group, London, New York 2017, s. 161–178.
- Gach W., *Całkiem nowa biblioteka*, „*Biuletyn EBIB*” 2014, nr 5 (150), s. 1–5, [on-line:] <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/263> – 3.07.2023.

---

43 L. Grzesiak, *Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom...*, s. 126.

- Grzesiak L., *Przeciwdziałanie negatywnym stereotypom zawodowym jako element zarządzania różnorodnością organizacyjną na przykładzie zawodu księgowego*, [w:] *Oblicza różnorodności w miejscu pracy*, red. J. Cewińska, P. Mizera-Pęczek, Wydawnictwo SIZ, Łódź 2017, s. 119–130, <https://doi.org/10.26396/SIZ65766-10-6-09>.
- Hancock Q., Jolls T., Jolls P., *Racism and Stereotypes in Elestronic Media*, „Public Library Quarterly” 2013, vol. 32, iss. 4, s. 333–344, <https://doi.org/10.1080/01616846.2013.848135>.
- Jachym W., *Ocena kształcenia kultury informacyjnej – badania wstępne*, 2017, s. 235–248, [on-line:] https://www.researchgate.net/publication/315335784_Ocena_ksztalcenia_kultury_informacyjnej_-_badania_wstepne – 30.06.2023.
- Karwatowska M., Morawska I., *Stereotyp księdza „typowego” i „prawdziwego” w świetle danych ankietowych*, „Socjolingwistyka” 2021, t. 35, s. 319–333.
- Krakowska M., *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście epistemicznej bańki informacyjnej. Propozycja nowej koncepcji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2022.
- Marczewska M., *Stereotypy etniczne we współczesnym polskim dyskursie publicznym*, „Res Historica. Czasopismo Instytutu Historii UMCS” 2018, nr 46, s. 283–300, <https://doi.org/10.17951/rh.2018.46.283-300>.
- Marcinkowski P., *Bibliotekarz. Stereotyp czy wizerunek?*, [w:] *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Rzeszów-Czarna, 1–3 czerwca 2005 r.*, [oprac. materiałów E. Bieniasz, K. Serwatko, B. Jaskowska], Biblioteka Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2005, s. 93–106.
- Moczydłowska J.M., Kowalewski K., *Stereotyp pracownika w wieku 50+ jako potencjalne źródło zachowań dyskryminacyjnych w środowisku pracy*, „Modern Management Review” 2015, vol. 20, 22 (2), s. 71–81, <http://doi.prz.edu.pl/pl/pdf/zim/172>.
- Nowak B.M., *Kompetencje cyfrowe polskich nauczycieli, studentów i uczniów – problemy i wyzwania*, [w:] *Multidimenzionální proporcionalita studijní neúspěšnosti a její vybrané kontexty v terciárním vzdělávání. Recenzovaný sborník příspěvů z mezinárodního konferenčního workshop*, ed. M. Kaleja, Výzkumné centrum pro sociální začleňování, Fakulta veřejných politik v Opavě, Slezská univerzita v Opavě, Opava 2019, s. 16–24, [on-line:] https://www.researchgate.net/profile/Martin-Kaleja/publication/332401858_Multidimenzionalni_proporcionalita_studijni_neuspesnosti_a_jeji_vybrane_kontexty_v_terciarnim_vzdelavani_Recenzovany_sbornik_prispevu_z_mezinarodniho_konferencniho_workshopu/links/5cb20e7092851c8d22e924dd/Multidimenzionalni-proporcionalita-studijni-neuspesnosti-a-jeji-vybrane-kontexty-v-terciarnim-vzdelavani-Recenzovany-sbornik-prispevu-z-mezinarodniho-konferencniho-workshopu.pdf – 30.06.2023.
- Pietraszek M., *Internet i Social Media w Polsce 2022 – raport*, 2023, [on-line:] <https://empemedia.pl/internet-i-social-media-w-polsce-2022-raport> – 16.03.2023.
- Skibińska M., *Kompetencje informacyjne – przegląd tendencji rozwojowych koncepcji information literacy*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2021, nr 34, s. 181–207, <http://dx.doi.org/10.12775/PBE.2021.025>.
- Starek-Wróbel A., *Blog jako sposób na przełamanie stereotypu bibliotekarza*, „Studia o Książce i Informacji” 2012, nr 31, s. 113–125.
- Szpunar M., *Internet – medium informacji versus dezinformacji*, „E-mentor” 2007, nr 2 (19), s. 46–51, [on-line:] <https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/19/id/410> – 30.06.2023.

Edukacja informacyjna w zapobieganiu rozprzestrzeniania się stereotypów kulturowych... [459]

Szymczak E., „Dziewczyny na politechniki” – analiza wybranych przekazów reklamowych promujących przełamywanie stereotypów zawodowych i barier płciowych w obszarze męskich kierunków studiów, „Studia Edukacyjne” 2015, nr 36, s. 87–112.

Vakkari P., *Searching as learning: A systematization based on literature*, „Journal of Information Science” 2016, vol. 41, no. 1, s. 7–18.

Wojciechowski J., *Stereotyp określa świadomość*, „Przegląd Biblioteczny” 2006, z. 4, s. 429–444.

Wojciechowski J., *W imadle stereotypów*, „Bibliotekarz” 2004, nr 2, s. 3–6.

Wolnowska A., Komorowska A., Wardal Z., *Kreowanie wizerunku bibliotekarza poprzez jakość usług świadczonych w bibliotece*, [s. 1–16], [on-line:] <https://bg.uwb.edu.pl/archiwum/konferencja2009/materialy/Komorowska.Agnieszka.pdf> – 3.07.2023.

Streszczenie

Ludzie „zmęczeni” nadmiarem informacji skłonni są do stereotypowego postrzegania innych osób, grup, relacji, wydarzeń czy faktów, co zwalnia ich z konieczności analizowania spraw, poszukiwania sprawdzonych wiadomości, selekcjonowania danych i rzetelnego oceniania. Archiwizowane w języku stereotypy upowszechniane są w życiu społecznym, stając się źródłem narastających problemów, negatywnych zachowań i dyskryminacji. Dlatego też postanowiono wskazać sposoby zapobiegania stereotypom kulturowym w internecie poprzez działania znane z edukacji informacyjnej. Wyniki badania dostarczają wiedzy na temat potencjału edukacji w zakresie kompetencji informacyjnych w zapobieganiu stereotypom kulturowym oraz promowaniu różnorodności i integracji. Badania te mają istotne implikacje dla edukatorów, decydentów i ogółu społeczeństwa, ponieważ podkreślają potrzebę nadania priorytetu edukacji informacyjnej w walce ze stereotypami i dyskryminacją.

Słowa kluczowe: stereotyp, stereotyp kulturowy, edukacja informacyjna, zapobieganie stereotypom, internet

The Importance of Information Education in Preventing the Spread of Cultural Stereotypes on the Internet. Selected Strategies and Approaches

Abstract

In today's society, people often experience information overload, which can lead to the formation of stereotypical perceptions of others, groups, relationships, events, or facts. Such perceptions relieve individuals of the need to analyze issues, seek verified news, select data, and make sound judgments. Stereotypes that are stored in language are disseminated in social life, contributing to growing problems, negative behaviors, and discrimination. This study aims to identify ways to prevent cultural stereotypes by utilizing activities that are commonly used in information literacy. The study's findings provide insights into the potential of information literacy education in preventing cultural stereotypes and promoting diversity and inclusion. This research has important implications for educators, policymakers, and the general public, as it highlights the need to prioritize information literacy education in the fight against stereotypes and discrimination.

Keywords: stereotype, cultural stereotype, information education, prevention of stereotypes, internet